

Received/Geliş: 23 Şubat 2026 / Accepted/Kabul: 19 Mart 2026

**HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER VE TEVFİK KÂMİL KOPERLER'İN
GAGAVUZLARA YÖNELİK RAPORLARI ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR
ANALİZ DENEMESİ**

Yenal ÜNAL¹

Ayhan AKINTÜRK²

Özet

Bu makale çalışması Hamdullah Suphi Tanrıöver ile Tevfik Kâmil Koperler'in Gagavuz Türklerine ilişkin olarak kaleme aldıkları kültürel raporları karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ele almayı ve analiz etmeyi hedeflemektedir. Her iki rapor da Gagavuzların etnik kökeni, dili, dinî kimliği ve sosyo-kültürel yapısı hakkında önemli veriler sunmakla birlikte yazarların konuya bakış açıları, kullandıkları yöntemler ve varmak istedikleri hedefler bakımından belirgin farklılıklar göstermektedir. Hamdullah Suphi Tanrıöver'in değerlendirmelerinde, Gagavuzların Türk kimliği vurgusu ön planda olup kültürel ve millî bağların güçlendirilmesine yönelik idealist ve milliyetçi bir yaklaşım dikkati çekmektedir. Tanrıöver, Gagavuzları, Türk dünyasının ayrılmaz bir parçası olarak ele almakta ve Türkiye'nin bu toplulukla kültürel ilişkiler geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır. Buna karşılık Tevfik Kâmil Koperler'in raporları, daha çok dönemin siyasal koşulları, bölgesel dengeler ve Gagavuzların yaşadığı coğrafyanın stratejik önemi çerçevesinde şekillenmiştir. Koperler, Gagavuz toplumunu sosyolojik ve pragmatik bir perspektiften değerlendirerek, Türkiye'nin Gagavuzlara yönelik politikalarında daha temkinli ve gerçekçi bir tutum benimsemesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bu çalışma, söz konusu raporları karşılaştırarak erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin Gagavuzlara yönelik algısını, kültürel politika arayışlarını ve dış politika yaklaşımlarını irdelemeyi ve yeni bir bakış açısıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hamdullah Suphi Tanrıöver, Tevfik Kâmil Koperler, Gagavuzya, Kültürel Rapor, Karşılaştırmalı Analiz.

**AN ATTEMPT AT A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE REPORTS ON THE
GAGAVUZ BY HAMDULLAH SUPHİ TANRIÖVER AND TEVFİK KÂMİL
KOPERLER**

Abstract

This article aims to examine and analyze the cultural reports written by Hamdullah Suphi Tanrıöver and Tevfik Kamil Koperler on the Gagauz Turks from a comparative perspective. While both reports provide important data on the ethnic origin, language, religious identity, and socio-cultural structure of the Gagauz, they show distinct differences in terms of the authors' perspectives on the subject, the methods they use, and the goals they aim to achieve. Hamdullah Suphi Tanrıöver's assessments emphasize the Turkish identity of the Gagauz people and reveal an idealistic and nationalistic approach aimed at strengthening cultural and national ties. Tanrıöver considers the Gagauz people an integral part of the Turkish world and argues that Turkey should develop cultural relations with this community. In contrast, Tevfik Kamil Koperler's reports were shaped more by the political conditions of the period, regional balances, and the strategic importance of the geography where the Gagauz people lived. Koperler, evaluating the Gagauz society from a sociological and pragmatic perspective, argued that Turkey should adopt a more cautious and realistic stance in its policies towards the Gagauz. This study aims to examine and present, from

¹ Prof. Dr., Bartın Üniversitesi, yunal@bartin.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-4043-8424.

² MEB Uzman Tarih Öğretmeni, cekinmeyaz@hotmail.com. ORCID ID: 0009-0009-0246-1269.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

a new perspective, Turkey's perception of the Gagauz, its cultural policy pursuits, and its foreign policy approaches during the early Republican period by comparing the aforementioned reports.

Key Words: Hamdullah Suphi Tanrıöver, Tevfik Kamil Koperler, Gagavuzia, Cultural Report, Comparative Analysis.

Giriş

Gagavuzların yaşadığı coğrafyaya bugün Gagavuz Yeri yani Gagavuzya denilmektedir. Gagavuzya Yeri, Moldova'da özerk bir bölge olarak varlığını sürdürmektedir. Başkenti Komrat'tır.³ Gagavuz Türkleri, etnik kökenleri, konuştukları Gagavuzca adı verilen Türk lehçesi Türk dili ve Ortodoks Hristiyan inançlarıyla Türk dünyası içerisinde özgün bir konuma sahip Türk soylu önemli bir etnik topluluktur. Bu özgünlük, özellikle 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın ilk yarısında hem Osmanlı aydınlarının hem de erken Cumhuriyet dönemi devlet adamlarının dikkatini güçlü bir biçimde çekmiştir. Nitekim Gagavuzlara yönelik bu ilginin somut yansımaları, dönemin önde gelen aydınları tarafından kaleme alınan rapor ve incelemelerde açıkça görülmektedir. Erken Cumhuriyet döneminin önemli aydınlarından Hamdullah Suphi Tanrıöver ve önemli diplomatlarından Tevfik Kâmil Koperler'in Gagavuzlar hakkında hazırladıkları raporlar, Türkiye'nin bu topluluğa yönelik yaklaşımını, kültürel ve siyasal önceliklerini anlamak bakımından bugüne kadar göz ardı edilmiş son derece önemli birer bilgi kaynağı niteliğine sahiptir.⁴

Bu araştırma kapsamında adı geçen raporlar öncelikle titizlikle analiz edilmiş ve karşılaştırmalı bir yöntemle incelenerek söz konusu aydınların Gagavuz kimliğine yaklaşımları, kullandıkları söylemler ve bu bilgilerden hareketle erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin Gagavuzlara yönelik politika tasavvuru analiz edilmiştir.

Bir Türk topluluğu olan Gagavuzlar, tarih boyunca Balkanlar ile Karadeniz'in kuzeyi arasındaki muhtelif bölgeleri yurt edinmişlerdir. Gagavuzları diğer Türk topluluklarından ayıran en belirgin unsur, Ortodoks Hristiyan inancına sahip olmalarıdır. Bu durum, etnik kimlik ile dinî kimlik arasındaki ilişkinin Gagavuzlar özelinde özgün bir biçimde şekillenmesine vesile olmuş, tarih boyunca akademik ve kültürel tartışmalara konu olmuştur.⁵ Gagavuzlar hakkında sistematik bilgilerin artışı 19. yüzyıldan itibaren başlamıştır.⁶ Son yıllarda vücuda getirilen dilbilim ve etnografya çalışmaları, bu topluluğun Türk kökenli olduğuna dair görüşleri çok daha fazla güçlendirmektedir.⁷

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte Gagavuzlar, Türk dünyası bağlamında daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Gagavuzların Türk kimliğini ve

³ Erdoğan Altınkaynak, "Gagavuzlar", *Uzaklarda Bir Yerde: Müslüman Olmayan Türkler*, (ed.) F. Rezzan Ünalp, Yakın Yayınları, Ankara, 2025, s. 56.

⁴ Ahmet Uslu, "Gagavuzların Tarihî Gelişimi, Kültürel Dinamikleri ve Modern Toplum Yapısının Çok Boyutlu Analizi", *Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2025, s. IV.

⁵ Erdoğan Altınkaynak, *a.g.e.*, s. 56-57.

⁶ <https://www.gagauzya.com/gagauzya-tarihi> (02.02.2026 tarihinde erişildi).

⁷ Ahmet Uslu, *a.g.t.*, s. 12-14.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

kültürel varlığını yakından takip etmiş, bu doğrultuda 1930’lu yıllarda Hamdullah Suphi Tanrıöver’i Romanya’ya büyükelçi olarak göndermiştir.⁸ Hamdullah Suphi Bey, Gagavuzlar üzerine yerinde yaptığı saha incelemeleri ve hazırladığı raporlarla Türkiye’nin bu toplulukla ilişkilerinin kurumsal bir çerçevede gelişmesine önemli katkılar sunmuştur.⁹ Bu dönem, Gagavuzların Türkiye ile bilinçli ve sistematik temaslarının başladığı bir süreç olarak kabul edilebilir.¹⁰

Sovyetler Birliği döneminde Gagavuzlar, büyük oranda Moldova Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşamış ve bu süreçte kültürel, dilsel ve siyasal baskılarla karşı karşıya kalmıştır.¹¹ 1989 yılında Sovyetler Birliği’nin çözülme sürecine girmesi ve Doğu Bloku’nun dağılması aynı zamanda Gagavuzlar açısından yeni bir dönemi de başlatmıştır.¹² Bu gelişmelerin ardından Gagavuzlar, 1991 yılında tek taraflı olarak bağımsızlıklarını ilan etmişlerse de bu girişim uluslararası toplum tarafından kabul görmemiştir.¹³

Bağımsızlık girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Gagavuzlar, Moldova Devleti sınırları içinde kalmaya devam etmiş, buna karşın kimliklerini koruyabilmek amacıyla özerklik talebinde bulunmuşlardır.¹⁴ 1995 yılından itibaren Türkiye, Gagavuzlar tarafından bir “hami devlet” olarak algılanmaya başlanmış; Türkiye Cumhuriyeti de bu süreçte Gagavuzlara yönelik eğitim, kültür, dil ve ekonomik alanlarda çeşitli destekler sağlamaya çalışmıştır.¹⁵ Bu destekler, Gagavuz kimliğinin korunması ve yaşatılması açısından ciddi bir boşluğu doldurmuştur. Günümüzde Gagavuz Yeri Özerk Devleti’nde bu desteklerin etkisini somut olarak görebilmek mümkündür.¹⁶

Tarihsel süreçte Ruslar, Romenler ve Moldovalılarla uzun süre birlikte yaşamış olmalarına rağmen¹⁷ Gagavuzların büyük bir bölümü, etnik köken ve kültürel bağları nedeniyle Türkiye’yi mevcudiyetleri açısından önemli bir güvence olarak değerlendirmektedirler.¹⁸ Günümüzde Gagavuzlar, Moldova’nın siyasal yapısı içerisinde varlıklarını sürdürürken aynı zamanda Türk dünyası ile olan ilişkilerini güçlendirme çabası içerisindeyler.¹⁹ Bu yönüyle Gagavuzlar, Türk dünyasının kültürel çeşitliliğini yansıtan dikkat çekici ve özgün topluluklardan biri olarak her geçen gün dikkatleri üzerlerine çekmektedirler.²⁰

⁸ Kemal Karpat, “Gagavuzlar”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 13, s. 290.

⁹ Erdoğan Altınkaynak, *a.g.e.*, s. 58.

¹⁰ Ahmet Uslu, *a.g.t.*, s. 15.

¹¹ Kemal Karpat, *a.g.m.*, s. 290.

¹² Erdoğan Altınkaynak, *a.g.e.*, s. 58.

¹³ Ahmet Uslu, *a.g.t.*, s. 29-30.

¹⁴ Kemal Karpat, *a.g.m.*, s. 290.

¹⁵ Erdoğan Altınkaynak, *a.g.e.*, s. 58.

¹⁶ Ahmet Uslu, *a.g.t.*, s. 30-31.

¹⁷ Selcen Özyurt Ulutaş, “Gagavuz Türkleri”, *Türk Dünyası Ansiklopedisi*, Atatürk Araştırma Merkezi, <https://turkdunyasi.ansiklopedisi.gov.tr/detay/8082/Gagauz-T%C3%BCrkleri> (02.02.2026 tarihinde erişildi).

¹⁸ Kemal Karpat, *a.g.m.*, s. 290.

¹⁹ Erdoğan Altınkaynak, *a.g.e.*, s. 60.

²⁰ Ahmet Uslu, *a.g.t.*, s. 33-34.

Bu çalışma kapsamında Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde siyasilerin Gagavuzlara temel yaklaşımları muhtelif cephelerden ele alınmıştır. Özellikle Mustafa Kemal Atatürk’ün, bu etnik topluluğa ilgisinin bir bakıma nişanesi olarak dönemin çok güçlü kültür adamlarından biri olan Hamdullah Suphi Tanrıöver’i, Bükreş’e büyükelçi olarak ataması bu noktada önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Çünkü dönemin önde gelen Türk milliyetçilerinden biri olan Tanrıöver’in doğrudan doğruya sahada incelemelerde bulunarak hazırlamış olduğu raporlar sayesinde Gagavuzlar hakkındaki bilgiler daha derinleştirilmiş ve bilgi dağarcığı artırılmıştır. Adı geçen raporlar sayesinde Türkiye’de, Gagavuzlara²¹ yönelik gözle görülür bir farkındalık ortaya çıkmıştır. Ancak sonraki yıllarda Gagavuzlara yönelik kültür politikalarının derinleştirilerek geliştirildiği belirtmek mümkün değildir. Bu çalışma bu noktada çerçevesi dar bir konuyu ele almakla birlikte Türkiye-Gagavuzya ilişkilerine kültürel cepheden güçlü bir katkı sağlama amacını taşımaktadır.

Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Bükreş Büyükelçiliği Döneminde Hazırlamış Olduğu Raporların Analizi

Hamdullah Suphi Tanrıöver,²² 9 Şubat 1934 tarihinde imzalanan Balkan Antantı’ndan sonra Gagavuzlar ile daha etkin bir şekilde ilgilenmeye başlamıştır. Balkan Antantı sırasında oluşan Türkiye-Romanya dostluk ve yakınlaşmasının bu girişimde olumlu etki yarattığını, böylece göreve başladığı andan itibaren Romanyalı siyasi temsilcilerle yakın temasta bulunarak gerekli yardımları ve kolaylıkları temin ettiğini ifade edilebiliriz.²³

Romanya’da sürdürdüğü elçilik görevi sırasında Romanya ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ikili ilişkilerinin iyileşmesine katkı sağlayan, Romanya siyasi yöneticileri tarafından da takdir gören Hamdullah Suphi Bey’in bu olumlu etkisi sonucunda 17 Ekim 1933 tarihinde

²¹ Erdoğan Altınkaynak, *a.g.e.*, s. 57-58.

²² Hamdullah Suphi Tanrıöver tanınmış bir aileye mensup, iyi derecede eğitim almış bir aydındır. Babası Abdüllatif Suphi Paşa, amcası Tanzimat dönemi edebiyatçıları arasında gösterilen Sami Paşazade Sezai Bey, dedesi ise yine Tanzimat dönemi edebiyatçıları arasında seçkin bir yere sahip olan Abdurrahman Sami Paşa’dır. Ortaöğretimini İstanbul’da yer alan Galatasaray Sultanisi’nde tamamlayan Hamdullah Suphi Bey 1905’te Tercüme Kaleminde stajyer memur olarak kısa bir süre çalıştıktan sonra 1908’den itibaren öğretmenlik mesleğine devam eder. Daha sonraki yıllarda ise kurulan Türk Ocağı Cemiyeti’nin Halk Evleri olarak dönüştürüleceği tarihe kadar (1912-1931 arası) başkanlığını yapmıştır. 23 Nisan 1920 tarihinde açılan I. TBMM’de Antalya mebusu olarak görev almış, tarihler 1931’i gösterdiğinde ise yurtdışında elçi olarak gönderilmiştir. İlk elçilik görev yeri Türk ve Müslüman nüfusunun fazla olmasından hareketle Romanya olmuştur. Bu görevine 1935’te Bükreş’te birinci elçi, 1939 yılında ise yılında aynı yerde büyükelçi olarak görev yapmıştır. Hamdullah Suphi Bey’in, Tanrıöver soyadı bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından kendine verilmiştir. Tanrıöver kelimesi Hamdullah kelimesinin Türkçe karşılığı idi. Ayrıntılı bilgi için bk. Adil Dağıstan, “Hamdullah Suphi’nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagavuz Türkleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 18, Sayı 54, 2002, s. 818-819; Taha Toros, *Mazi Cenneti*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s. 63-76.

²³ Melih Duman, “Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Raporları Doğrultusunda Romanya’daki Siyasi Gelişmeler ve Türkiye-Romanya İlişkileri (1931-1944)”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2021, s. 432.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

“Türkiye-Romanya Dostluk, Saldırmazlık, Hakemlik ve Uzlaşma Antlaşması” imzalanmıştır.²⁴ Ayrıca Romanya Millî Eğitim Bakanlığı ile koordineli bir şekilde Müslüman Türklerin gittikleri okullarda Türkçe ve Türk Tarih dersinin müfredata eklenmesini sağlamış, Bükreş Büyükelçiliği sırasında Gagavuz Türklerinin yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerlerini doğrudan inceleme ve gözlemleme şansı bulmuştur. Hristiyan Türkler olarak ifade edilebilen Gagavuzlara yönelik yine Romanya resmî makamları aracılığıyla Türkçe eğitim yapılması, okullara Türk öğretmen tayini ve Türkiye Cumhuriyeti’nden ders kitapları getirtme yönünde taleplerde bulunmuştur.²⁵

Hamdullah Suphi Tanrıöver bu çeşit çalışmaları dışında Gagavuzlara yönelik olarak önemli iki farklı rapor kaleme almıştır. Bu raporlar erken dönem bir Cumhuriyet aydınının Gagavuz Türklerine bakışını ortaya koyması nedeniyle büyük bir öneme sahiptir. Bununla birlikte kaleme almış olduğu raporlardan daha önce Gagavuzlarla ilgili olarak Romanya Köstence Konsolosluğu ve Varna Konsolosluğu tarafından hazırlanmış daha eski raporları da inceleme olanağı elde etmiştir.

Romanya Köstence Konsolosu Mehmet Ragıp Bey²⁶ tarafından, Gagavuzlara yönelik dönemin Dışişleri Bakanlığı’na gönderilen 1930 tarihine ait rapor: “*Romanya’nın Beserabya ve Dobruca kıtalarında, Bulgaristan’ın Varna Sancağında (Gagavuz) denilen küçük bir kısım halk vardır ki ana dili Türkçe, mezhebi Hristiyan Ortodoks’tur*” ifadesiyle başlamıştır.²⁷ Yaklaşık beş asır boyunca çeşitli devletlerin egemenliği altında yaşayan, birçok Türk devletinden farklı olarak Hristiyanlık inancını seçen ve Türkçe konuşan bu topluluk Mehmet Ragıp Bey’in de dikkatini çekmiş olacak ki konuyla ilgili araştırma yapmış ve beş asır Türk idaresi altında kalan bu topraklarda yaşayan diğer Türklerden itikatça ayrılarak Hristiyanlığı seçen ve “*asıl menşeinden bugün de bihaber*” bulunan bu topluluk hakkında incelemelerde bulunmuştur. Bu nedenle kendilerine Gagavuz denilen ve Türkçe konuşan bu Hristiyan topluluk hakkında bir araştırmaya girişmiş, yapılan incelemelerde Gagavuzların Uz/Oğuz aslından gelmiş olabileceği iddiasını ön plana çıkarıp “*Gagavuzların Türkülerinde öz ilinden bahis vardır*” ifadesine vurgusunu yaptıktan sonra “*bu küçük kabile hakkında tarihlerde hiçbir söz geçmemiştir, bu da o kabilenin kemiyet ve keyfiyet itibarıyla gayet ehemmiyetsiz olmasından ileri gelmiştir*” şeklinde bir yorum ortaya koymuştur.²⁸

Mehmet Ragıp Bey’in raporunda Gagavuzlar için “*küçük bir kabile*” nitelemesi yapmasını Gagavuz Türklerinin tarihte fazla yer edinmemesine ve sayıca az olmalarına

24

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc076/kanuntbmmc076/kanuntbmmc07603900.pdf, (30.01.2026 tarihinde erişildi).

²⁵ Yonca Anzerlioğlu, “Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagavuz Türkleri”, *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 39, 2006, s. 31-51.

²⁶ Mehmet Ragıp (İlseven), Ayrıntılı bilgi için bk. <https://kostence-bk.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, (30.01.2026 tarihinde erişildi).

²⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 45.

²⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 45.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

bağlamak yerinde olur. Mehmet Ragıp Bey raporun devamında Gagavuzlara yönelik nüfus sayılarını da vermiştir. Dobruca bölgesinde 20.000, Varna Bölgesinde 7000, Beserabya bölgesinde ise 30.000 kişinin yaşadığını ifade etmiştir. Raporun sonunda Gagavuz Türklerinin konuştukları dilin aile içinde söyledikleri dil olan “*Deli-Orman Türk lehçesi*” olduğunu, Gagavuzların genel olarak ziraat, ticaret ve diğer sanat alanları ile uğraştıklarını; ilmî olarak ecnebi memleketlerindeki Türkler ile aynı seviyede olduklarını belirtmiştir.²⁹

1932 senesinde bu defa Varna Konsolosu Hayreddin Bey tarafından Ankara’ya bir rapor daha gönderilmiştir. Bu rapordaki ifadeler şu şekildedir: “*Bu konsolosluk havzasında, mezhepleri Ortodoks, Türkçe konuşur, pek çok köylü halkına buraya birkaç ay evvel tayin edildiğim zaman tesadüf etmiş ve bu halkın miktarları ile menşeleri, âdetleriyle ibadetleri ve tahsilleri ile meylettikleri milliyet hakkında layıkıyla tetkikatta bulunmayı bir vazife telakki etmiş idim.*”³⁰ Bu ifadeden hareketle Varna Konsolosu Hayreddin Bey’in daha önceden Gagavuz Türkleri hakkında bilgi ve fikir sahibi olmadığı anlaşılmakla beraber Gagavuzlara yönelik Köstence Konsoloslukunda olduğu gibi akademik bir araştırma sürecine girmeyi ciddi bir vazife olarak gördüğünü beyan etmiştir.³¹

Hamdullah Suphi Tanrıöver ise Varna Konsolosu’nun vermiş olduğu nüfus rakamlarına itiraz ederek birçok Gagavuz’un Romen veya Bulgar nüfus kayıtlarına dâhil edildikleri için sayılarının 200-250 bin arasında olduğunu iddia etmiştir. Yine Mankalya Cami’sinde görev yapan bir imamın şu ilginç sözlerine de yer vermiştir: “*Bunlar bizim köylü amcaldır. Vaktiyle dinlerini vermişler, dillerini vermemişlerdir.*”³² Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Bükreş Büyükelçiliği’nden önce Ankara’ya gönderilmiş olan Köstence ve Varna Konsolosluklarının raporları Tanrıöver tarafından titizlikle incelenmiştir. Özellikle Varna Konsolosu’nun Gagavuz Türklerinin Anadolu’ya göç ettirilip iskân ettirilmesi tavsiye kararı daha sonradan Hamdullah Suphi Bey tarafından da tekrarlanmıştır. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında Anadolu’ya yapılabilecek bir göç hareketinin nüfusu artırma açısından olumlu karşılanabilir. Ancak 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’yla resmileşmek üzere Karamanlı Ortodoks Türklerinin de Mübadele’ye dâhil edildikleri unutulmamalıdır. Diğer bir ifadeyle Ortodoks Gagavuz Türklerinin, Anadolu’da iskân edilmesi düşüncesi ile Karamanlı Ortodoks Türklerin fiili olarak Anadolu’dan Mübadele’ye tabi tutulması bir anlamda çelişki doğurmaktadır.³³

Hamdullah Suphi Tanrıöver’in, Bükreş Büyükelçiliği sırasında Gagavuzlara yönelik olarak hazırlamış olduğu iki önemli raporu bulunmaktadır. Bunlardan biri 1932’de diğeri de 1934’te hazırlanmıştır. Türkiye’nin yetiştirmiş olduğu önemli kültür ve devlet adamlarından biri olan Hamdullah Suphi Tanrıöver, 1931’de Bükreş’e Birinci Sınıf Elçi olarak atanmıştır. 28

²⁹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 67.

³⁰ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 48.

³¹ Yonca Anzerlioğlu, *a.g.m.*, s. 31-51.

³² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 47.

³³ Yonca Anzerlioğlu, *a.g.m.*, s. 31-51.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

Haziran 1931’de Büyükelçiliğe yükseltilmiştir. 8 Ağustos 1931’de bu sıfatla Romanya Kralı’na yeni güven mektubunu sunmuştur. 1934 tarihli Soyadı Kanunu ile Atatürk tarafından kendisine “*Tanrıöver*” soyadı verilen Hamdullah Suphi Bey, büyükelçilik görevi süresince Dobruca köylerinde yaşayan Gagavuz Türkleri ile ilgilendi. Onlar için Türkçe öğreten okullar açılmasını, kimi öğrencilerin eğitimlerini Türkiye’de sürdürmelerini sağlamıştır. Balkan ve I. Dünya Savaşı’nda Romanya topraklarında şehit düşen 2.174 şehit için Bükreş’te bir Türk Mezarlığı yaptırmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye ile Romanya arasındaki ilişkilerin gelişmesinde ve Türkiye’nin savaşa girmeme politikasının uygulanmasında bürokrat olarak başarılı hizmetlerde bulunmuştur. Bükreş Üniversitesi Senatosunca kendisine fahrî doktorluk unvanı verilmiştir. 13 yılı bulan büyükelçilik görevinden sonra 5 Aralık 1944’te yurda dönmüştür.³⁴

Yukarıda da belirtildiği gibi biri 1932 diğeri ise 1934 tarihli olmak üzere Hamdullah Suphi Bey, Gagavuzlar hakkında yerinden inceleme ve gözlem tekniğiyle iki farklı rapor hazırlamıştır.

Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Bey’in Ankara’ya gönderdiği 18 Ocak 1932 tarihli raporunda Gagavuz Türklerinin dilleri, kültürleri, inançları, yaşam alanlarının özellikleri, tarihi geçmişleri ve Gagavuz kelimesinin kökenine dair çeşitli bilgilerin yer aldığı görülmektedir.³⁵

Hamdullah Suphi Bey görev yaptığı süre boyunca Gagavuzların Türk olduğunu ispatlamaya çalışarak, Türkçe’nin korunmasının olası bir asimilasyonu engelleyeceğini belirtmiştir. 18 Ocak 1932 tarihli raporunda: “*Gagavuzların eski dilleri Kıpçak lehçesine yakın bir Türkçe olarak gösterilmektedir. Bizans zamanında Hristiyanlaşmış Türkler gibi Türkçeyi Rum harfleri ile yazarlar. Bulgaristan’da olanlar Hristiyanlık inancından dolayı çocuklarını Bulgar Mekteplerine gönderiyorlar. Eğer bir Türklük düşüncesi devreye girmez ise bu halk tamamen erimeye, dağılmaya mahkumdur*”³⁶ ifadesine yer vererek öncelikle Gagavuzların dillerine yönelik bazı saptamalarda bulunmuştur. Akabinde bu etnik grubun Türklük özelliklerini koruyabilmesi adına atılması gereken bazı adımlara temas etmiştir.

Gagavuzların Türk olduğunu ispatlamak için Gagavuzların yoğun olarak yaşadığı yerlerden biri olan Dobruca yerleşim yerinin tarihî geçmişinden hareketle Gagavuzların: “*Dobruca’nın Tutrakan kasabasının Divan-ı Lugatı’t-Türk’de adı geçen Oğuz kasabalarından biri olduğunu, yine Kaliyakra sancağının bir Oğuz köyü ismi olduğunu, bu coğrafi bilgiler*

³⁴ [https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/542/Hamdullah_Suphi_Tanr%C4%B1%C3%B6ver_\(1885-1966\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/542/Hamdullah_Suphi_Tanr%C4%B1%C3%B6ver_(1885-1966)), (30.01.2026 tarihinde erişildi).

³⁵ Yonca Anzerlioğlu, *a.g.m.*, s. 36.

³⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 49.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

dâhilinde Oğuz aslından ana dilleri Türkçe olan bir topluluk”³⁷ olduğunu ifade etmiştir. Bu veriler Tanrıöver’e göre Gagavuzların, Türk kökenli olduğunu göstermektedir.

Yine 18 Ocak 1932 tarihli raporda Gagavuzların Türkçe konuştuklarını fark etmediklerini anlatan Hamdullah Suphi Bey’in genç bir Gagavuz delikanlısı ile arasında geçen diyalog dikkat çekicidir: “Tekirgöl’de oturduğum eve su taşıyan gence hademe vasıtası ile suyu nereden aldığını sormak istediğimde genç delikanlı Türkçe konuştuğumu görünce, -Madem Türkçe biliyorsun neden bana kendin söylemedin/ Bunun üzerine sen nesen diye sordum?/ -Gagavuzum/ -Nece konuşuyorsun?/ -Gagavuzca/ -Ben nece konuşuyorum?/ -Sen de Gagavuzca konuşuyorsun/ -Türkiye’de (14.000.000) adam var. Onlar da bizim gibi konuşuyorlar/ -Türkiye’de bu kadar Gagavuzca konuşan adam olduğunu bilmiyordum/ -Oğlum sen de ben de Türkiye’de olanlar da hepimiz Türkçe konuşuyoruz”³⁸ Türk Ocakları Başkanlığı görevini de yürütmüş olan Hamdullah Suphi Tanrıöver, Bükreş Büyükelçiliğini yaptığı dönemde Ankara’ya yolladığı raporlarla etnik yapılarını neredeyse unutmak üzere olan Gagavuzlara Türk olduklarını tekrar hatırlatmaya çalışmış, Dobruca ve Besarabya gibi yerleşim yerlerinde birçok Gagavuz köy ve kasabasını bizzat gezmiş, Gagavuzları yaşadıkları yerlerde doğrudan gözlemlemiş, onlarla uzun vakitler geçirerek Türk olmanın ne anlama geldiğini onlara tekrar hatırlatmaya çalışmıştır.³⁹

1934 tarihli raporu incelediğimizde Dobruca ve Deliorman bölgesinde incelemelere başlamadan önce Romanya İç İşleri Bakanlığı’ndan gerekli izinlerin alındığı ve kalabalık bir resmî heyetle ziyaretin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Yine raporlara bakarak Romanya hükümeti tarafından kendisine ciddi kolaylıklar sağlandığı ve Romanya siyasi yetkilileri tarafından ciddi destekler gördüğü anlaşılmıştır. Söz konusu raporda Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkçe konuşan Gagavuzların Türk olduğunu kabul etmek gerektiğini şu şekilde ifade etmektedir: “Eğer Türk milliyetperverliği, eski Rumeli’nin koskoca bir parçasında asırlardan beri anadillerini sadakatle muhafaza eden bu iyi ahlak sahibi, sağlam ve güzel Türk halkı ile alakadar olmaya başlar ve bunlara tarihî hakikati telkin ile kendilerini Türk camiasına davet ederek başka milletler arasında büsbütün eriyip kaybolmalarına mani olursa ve nihayet ümit ve temenni ettiğim üzere Anadolu’nun kapılarını Türk ırkının bu öz evladına açar ve eski maruf tesamuhuna göre onlara dinî hürriyetleriyle beraber yer ve yurt gösterirse boş olan Anadolu kendisine sadakatle ve merbut kalacağı muhakkak olan yepyeni bir kuvvet kazanır.”⁴⁰ Burada Hamdullah Suphi Bey açık bir biçimde Gagavuzların Türk soylu etnik bir grup olduğunu vurgulamaktadır. Hamdullah Suphi Bey, onlara gereken ilgi, alaka ve desteklerin artırılması ve Türk kodlarına güçlü bir biçimde davet edilmeleri durumunda kısa sürede yol alınacağına inanmaktadır. Aksi takdirde nüfus bakımından göreceli olarak az olan bu

³⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 49.

³⁸ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 49.

³⁹ Metin Erendor, *Gagavuz Türkleri Gök-Oğuzlar*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2021, s. 250-251.

⁴⁰ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 49.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

topluluğun diğer Slav milletleri arasında yok olup gitme olasılığı mevcuttur. Ayrıca Anadolu'nun kapılarının bu güzel ahlaklı Türk topluluğuna açılması ve uygun yerlerde iskân edilmeleri durumunda Türkiye'ye önemli katkıları olacağı gibi devlete bağlılık hususunda da hiçbir sorun yaşanmayacaktır.

Raporun diğer dikkat çekici cümlelerinden birisi de şudur: “Suriye’de Hristiyan Arap, Müslüman Arap’la beraber Fransız istilasına karşı mücadele etmektedir. Hristiyan Arnavutlar; halkının ekseriyeti Müslüman olan Arnavutluk’un istihlas hareketinde milletlerine sadakatle mücadele etmişlerdir. Bosna-Hersek’teki Sırp mektepleri, Müslüman Boşnak çocuğunu Hristiyan Sırp çocukları ile beraber Sırp vatanperveri olarak yetiştiriyor. Vekâletin Müslüman Türkler hakkında olduğu gibi Hristiyan Türkler hakkında ittihaz buyuracağı kararı ve bendenize tebliğ edeceği emri bekliyorum efendim.”⁴¹ Bu ifadeler Hamdullah Suphi Bey’in komşu ülkelerde yaşayan Hristiyanlar ile Müslümanlar arasındaki birlik beraberliğe ve dayanışma ruhuna dikkat çekmekte, bunun Gagavuz Türkleri ile Türkiye Cumhuriyeti arasında da olabileceğini ifade etmeye çalışmaktadır. Raporda Kışinev’deki incelemeler sırasında Gagavuzların millet olabilmesi uğruna sayısız çalışmalara imza atan Gagavuz aydınlarından Mihail Çakır ile de görüşmüştür. Söz konusu görüşme neticesinde edindiği intibalardan hareketle Mihail Çakır’ı şu ifadelerle tanıtmaktadır: “Hristiyan Türklerin en yaşlı, en muktedir Papazı olan Protoerev yani vilayet reisi ruhanisi.”⁴²

Raporda Komrat’ta kalabalık sayılacak bir halk grubunun Hamdullah Suphi Bey’i ve heyetini karşıladığı hususuna da değinilmiştir. Komrat Belediye Başkanı olarak görev yapan Yorgi Kaygı’nın Hamdullah Suphi Bey’i karşılarken kullandığı: “Herkesin anlayabileceği Anadolu Türkçesi ile bozuk yollardan geçerek fakir köylerine kadar gelip ziyaret etmesinin öneminin orada yaşayan herkes tarafından bilindiğine, bu ziyaretin bölge halkını ne kadar mutlu ettiğine değinerek kendilerini unutan babalarını yeniden bulduklarını dile getirmiştir.”⁴³ Komrat Belediye Başkanı’nın Türkleri baba figürü olarak ifade etmesi aynı zamanda Türklerle ataları gibi baktıklarını ve kendilerini Türk olarak kabul ettiklerini göstermesi bakımından son derece değerli bir söylemdir. Diğer taraftan “Kendilerini unutan babaları” ifadesiyle de olabildiğince kibar bir biçimde Türkiye’ye ve Türk politikacılara olan kırılganlığını ifade etmektedir.

Çadır kentinde bulunuyorken Gagavuzların kiliselerinin bazılarında vaazlarını Türkçe yaptıklarını öğrenen Hamdullah Suphi Bey, aynı zamanda bölge halkının parasını verdikleri okullarında Türkçe eğitim alamamalarından şikâyet etmelerini de notları arasına alarak Türkiye Cumhuriyeti’nin Gagavuz gençlerinden 10-15 çocuğun İstanbul’da eğitim görmelerine imkân sağladığını belirtmektedir. Hamdullah Suphi Bey’in, 1935 yılını kapsayan Başvekâlet

⁴¹ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 49.

⁴² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 47.

⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 47.

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

Müsteşarlığı'na gönderdiği raporunda bu sayı 16 olarak ifade edilmiş ve öğrencilerin İstanbul'da yer alan Boğaziçi Lisesi'nde eğitim görmekte oldukları belirtilmiştir.⁴⁴

Raporun başka bir bölümünde *“Bu zavallı Hristiyan Türkler, bin seneden beri kimse tarafından benimsenmemiş ve her taraftan bugüne kadar hep darbe yemiş oldukları hâlde hükümsüz, mektepsiz ve kitapsız ana dillerini sadakatle korumaktadırlar ve ufacak bir alaka, biraz telkin 10-15 çocuğa karşı gösterilen şefkat bunları tutuşturmaya kâfi gelmiştir”*⁴⁵ diyerek Gagavuzların Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik ilgilerinin artmaya başladığını vurgulamıştır. Ayrıca biraz telkin ve birkaç çocuğa şefkat gösterilmesi durumunda bile Türkiye'ye yönelik ilgi ve alakanın kısa sürede güçlenebileceğini belirtmiştir.

Raporun bir başka bölümünde geçen *“400.000 kişilik bu Türk kitlesinin Hristiyan kısmı ıssız Anadolu'muzun koskoca bir parçasına neşe, hayat, refah ve ümran getirecek bir kıymet ve ehemmiyettedir”* ifadesiyle Gagavuz Türklerinin Anadolu'nun çeşitli yerlerine iskân edilmesi konusunu bir kez daha yinelediğini ve devam eden eğitim-öğretim dönemi için de Gagavuz köy ve kasabalarında Türkçe eğitim yapılacağını beyan etmektedir. Hamdullah Suphi Bey'in bu düşüncesi 1935 senesinde Komrat, Çadır-Lunga, Kubey, Kongaz, Kavarna ve Gaursüğüçük köylerinde görevlendirilen lise ve ilkokullardaki Türk öğretmenlerle başlamıştır. Aynı sene Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı tarafından Romanya'daki Müslüman ve Hristiyan Türk okullarına yönelik yaklaşık 2000 kitap gönderilmiştir.⁴⁶

Hamdullah Suphi Bey'in yapmış olduğu bu kültürel çalışmalar neticesinde Gagavuz çocuklarının bir bölümünün Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk, orta ve yüksek dereceli okullara yerleştirilmesi sağlanmıştır. Yine Hamdullah Suphi Bey, Gagavuz aydını olan Prof. Dr. Atanas İ. Manov'un, Bulgar dilinde hazırladığı *“Potekloto na Gagavuzite”* yani *“Gagavuzların Geçmişi”* isimli eseri Yaşar Nabi Nayır'a göndermiştir. Nayır, bu eserin Türkçeye çevrildikten sonra *“Varlık dergisi”*nde yayımlanmasını sağlayarak Türk ulusunun Gagavuzlar hakkında fikir sahibi olmasına ciddi katkılar sunmuştur. Hamdullah Suphi Bey'in, Romanya'daki önemli çalışmalarından biri de Bükreş'te Balkan Savaşı ve I. Dünya Savaşı'nda şehit olan yaklaşık 2.714 Türk askerini barından bir şehitlik açma projesidir. Şehitlik, 6 Haziran 1935 tarihinde resmî olarak açılmıştır. Hamdullah Suphi Bey, Gagavuzları Marmara Bölgesi'ne iskân ettirilmesine yönelik planlar yapmıştır. Ancak yaklaşan II. Dünya Savaşı, savaş sonrasında Besarabya ve Dobruca'nın Rusya ve Bulgaristan tarafından işgali, bu düşüncelerin hayal olarak kalmasına neden olmuştur. Lakin Anadolu'ya gönderilen Gagavuz öğrencilerin bir bölümü savaş şartları nedeniyle ülkelerine dönmeyip Türkiye'de kalmayı tercih etmiş ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına geçmişlerdir. Konuyla ilgili olarak dönemin Bakanlar Kurulu kararı şu şekildedir: *“Romanya'dan gelerek Türk vatandaşlığına kabul edilmiş olan ve nüfus kayıtlarında ve hüviyet cüzdanlarında ırk ve milliyet için mahsus bir sütun bulunmaması*

⁴⁴ Yonca Anzerlioğlu, *a.g.m.*, s. 31-51.

⁴⁵ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 47.

⁴⁶ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 57.

hasebiyle Türk ırkından olmalarına rağmen hüviyet cüzdanlarında din ve mezhepleri (Hristiyan Ortodoks) olarak kaydedilen Gagavuz Türklerinin Türk olmayan Hristiyanlardan tefrik edilebilmeleri için usulü dairesinde vatandaşlığa alındıktan sonra nüfusa tescillerinde hüviyet cüzdanlarının mezhep sütununa (Türk Ortodoks) kaydının koyulması hakkında Dâhiliye Vekaletinden yapılan teklif 16.09.1943 tarihinde İcra Vekilleri Heyetince kabul olunmuştur.”⁴⁷ Dolayısıyla 16.09.1943 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla Romanya’dan gelerek Türk vatandaşlığına kabul edilen Gagavuz Türklerinin hüviyet cüzdanlarının mezhep kısmına Hristiyan Ortodoks ibaresi eklenmiştir. İcra Vekilleri Heyetince kabul edilen bu uygulamayla birlikte resmî olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan Gagavuz Türklerine aynı zamanda Hristiyan Ortodoks inançlarını resmî olarak tescil edebilme hakkı tanınmıştır.

Hamdullah Suphi Bey’in bu göç düşüncesinde Lozan Barış Antlaşması sonucunda Karamanlı Ortodoks Türklerin, Hristiyan olarak kabul edilip gönderilmesinden kaynaklı tereddütleri de olmuştur. Fakat I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele dönemi olayları geride kalmıştır. Geçmişte yaşanan acı hadiseler nedeniyle geleceğin inşası sekteye uğramamalıdır. Ona göre işte bu nedenle Gagavuz Türkleri, Türkiye’ye getirilerek iskân edilmelidir. Çünkü onun düşüncesinde milliyet kavramı dinî inanış unsurunun önünde yer almaktadır.⁴⁸

Lozan Barış Antlaşması dâhilinde 31 Mart 1927’de karara bağlanan Mübadele komisyonundaki göç kararında “*Müslüman Dini*” ve “*Rum Ortodoks Dini*” ifadelerinin etnik yapı dikkate alınmaksızın yorumlanıp uygulanmasına karar verilmesinden ötürü göç ettirilenler arasında Gagavuzlar da yer almıştır. Dolayısıyla bu uygulamada etnik temel değil çoğunlukla inanç mensubiyeti hususu daha etkili olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren Balkan coğrafyasında yaşanan azınlık isyanlarında itici gücün din ve din adamlarının olduğu, bu isyanlarda isyancıları birleştirici unsurun “*Ortodoks*” mezhebi ve Ortodoks kilisesine bağlılık olduğu hatırlandığında Mübadele Komisyonu’nun aldığı bu kararın dönemin şartları çerçevesinde meseleye bakıldığında alınması gereken doğru bir karar olduğu ifade edilmelidir.⁴⁹

Hamdullah Suphi Bey’in gayretleri neticesinde sonraki yıllarda da Gagavuzya’dan Türkiye’ye öğrenci gönderilmiştir. Nitekim yaklaşık 200 Gagavuz genci daha eğitim amacıyla Türkiye Cumhuriyeti’ne gönderilmiş buna mukabil Türkiye’den de 80 ilkokul öğretmeni Gagavuz bölgesinde görevlendirilmiştir. II. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi üzerine eğitim için Türkiye Cumhuriyeti’ne gelen Gagavuz gençlerin büyük bir bölümü Türkiye’de kalmayı tercih ederek Bakanlar Kurulu kararıyla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ilan edilmiştir. Kimlik belgelerinin din bölümünde “*Türk-Ortodoks*” ibaresi yer almıştır.⁵⁰

⁴⁷ Nuri Yavuz, “Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, 2010, s. 180-183.

⁴⁸ Nuri Yavuz, *a.g.m.*, s. 179-180.

⁴⁹ Selcen Özyurt Ulutaş, “Bir Diplomatın Gayri Resmî Mücadelesi: Hamdullah Suphi’nin Bilinmeyen Gagavuz Müdafaası”, *Tarih Dergisi*, Cilt 2, Sayı 72, 2020, s. 192-193.

⁵⁰ Hakan Mor, Sezgin Güçlüay, *Gagavuzlar Kültürel Direncin Var Ettiği Türk Topluluğu*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2025, s. 84.

Genel itibarıyla bir değerlendirme yaptığımızda Tanrıöver'in, doğrudan Gagavuzlar ile ilgili 1932 ve 1934 tarihli olmak üzere iki önemli raporu bulunmaktadır. Bu raporların 1932 tarihli olanı genel olarak Gagavuzlar ve onların Türklüklerine yönelik kültürel ve konuşulan lisan üzerinden zaman zaman bilimsel kanıtlar içeren genel bilgileri ihtiva etmektedir. 1934 tarihli rapor ise gezdiği yerlerden Deliorman, Dobruca ve Besarabya gibi yerleşim yerlerindeki gözlemlerini ve notlarını içermektedir. Raporlarındaki ayrıntılara bakıldığında bu raporların Türkiye Cumhuriyeti-Romanya ve Gagavuzlar arasında Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerine ilişkin kültür diplomasisi faaliyeti ve Türkiye'nin sınırları dışında yaşayan Türkçe konuşan topluluklarla temas kurma isteğinin gerçekleşmesi amacıyla hazırlandığı tespit edilmiştir. Raporlar incelendiklerinde, içeriklerine göre ortaya çıkan tematik unsurları şu şekilde sırlamak mümkündür:

Resmî, Siyasi, Diplomatik Temaslar
Bölge Ziyaretleri
Yerel İş Birliği ve Yardım Talepleri
Eğitim-Kültürel İş Birliği ve Gelişmeler
Kültürel ve Etnografik Özellikler
Demografik Özellikler
Göç

Tablo 1: Raporların İçerikleri

Tevfik Kâmil Koperler'in Madrid Büyükelçiliği Döneminde Hazırlamış Olduğu Raporların Analizi

Modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruluşu itibarıyla bir ulus devlet olarak programlanmıştır. Osmanlı Dönemi'nden, intikal eden azınlıkların özellikle Millî Mücadele döneminde ortaya koymuş oldukları bozguncu faaliyetleri en son Lozan Barış Antlaşması'nda resmileştiği ve kabul edildiği şekliyle "*Mübadele*" ile neticelenmiştir. Yeni kurulan devletlerin en büyük önceliklerinden birisi nitelik ve nicelik anlamda güçlü bir demografik yapıya sahip olmaktır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin nüfusu, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele Dönemi ve Lozan Barış Antlaşması sonrasında yaşanan Mübadele'yle birlikte 13 milyona kadar gerilemiştir. 1927 tarihi itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz ölçümü toplam 762.736 kilometrekare olup, 13.648.270 kişilik bir nüfusa sahiptir. Dolayısıyla her bir kilometrekareye ortalama 18 kişi düşmektedir. Bu oran Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'nin nüfusu az olan bir ülke olduğu gerçeğini karşımıza çıkarmaktadır. Hamdullah Suphi

Tanrıöver'in fikirlerinin tam aksine fikirleri olan Madrid Büyükelçisi Tevfik Kâmil Koperler⁵¹ 18 Ocak 1936 senesinde dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye yazdığı mektupta şu ifadelerle yer vermiştir: "... Mübadele ve ona tekaddüm eden Millî Hareket sayesinde millî birliği teessüs eder gibi olan memleketimize yeniden bir Ortodoks cemaati getirmek kendi yaptığımızı yine kendimiz yıkmak, gelecek asırlarda fitne ve şuriş unsurlarını biriktirmek olur. Türk gazeteleri bundan sakınmalıdır. Bunu kestiremeyecek kadar dünün acı misallerini unutmuş olanların mazarratına mâni olacak hükümdür."⁵² Koperler, mektubunda özetle Gagavuzlar ile ilgili basında yer alan haberlerden rahatsızlık duyduğunu, Gagavuzların Türk olduğu yönündeki iddiaların yersiz olduğunu, bu iddiaların Gagavuzların olası göçünü meşru göstermek amaçlı propaganda faaliyetlerine dönüştüğünü ifade etmiştir. Lozan Barış Antlaşması sonrası yapılan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi'ne defalarca atıfta bulunarak Gagavuzların, Türkiye Cumhuriyeti'ne olası iskânının Türk ulusunun birlik, beraberlik ve bütünlüğünü bozacağı yönünde çekinceleri olduğunu belirtmektedir. Koperler'in 31 Ocak 1936 tarihli Başbakan İsmet İnönü'ye gönderdiği diğer yazıda da isim vermeden Hamdullah Suphi Tanrıöver'i eleştirerek olası bir göçle ilgili çalışmaların sonraki süreçte boşa çıkmasından duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.⁵³

Koperler, 18 Ocak 1936 tarihli raporunda şu benzetmelere yer vermiştir: "Ankara ve Bursa illerimizde yaşayan Ermeniler Türkçe konuşmalarından ötürü onlara da mı Türk demek gerekiyor? İzmir ilimizde Rumca konuşan Ermeniler var, Rumca konuştukları için onlara da Rum mu demeliyiz? Bulgar menşeli Gagavuz Atanas Monov ve diğer 9 farklı yabancı aydın Gagavuzların Türk olduğunu söyleyince bu onların Türk olduğu konusunda yeterli bir çalışma olarak anlaşılmalı mıdır? Gagavuzların Gök-Oğuz şeklinde milliyetçi bir isim olarak ön plana çıkartılmaya çalışılmasına Arapça kaidelere uygun olarak yapılan bir kelime oyunundan ibarettir."⁵⁴ Bu ifadelerden yola çıkarak Koperler'in, Tanrıöver'in tezlerini farklı bakış açılarıyla çürütmeye çalıştığını ifade etmeliyiz. Ona göre dillerinde bazı Türkçe unsurlar

⁵¹ Tevfik Kâmil Koperler, 1890 senesinde Selanik'te doğmuştur. Babası Mustafa Kâmil Bey, annesi ise Fatma Pakize Hanım olan Tevfik Kâmil Bey, 1908 yılında Mülkiye Mektebi'ni bitirdikten sonra 1912 tarihinde Paris'te Hukuk Fakültesi'nde eğitimini tamamlamış 1913'ten itibaren ise Hariciye Vekaleti Umuru Siyasiye Genel Müdürlüğünde kâtip olarak göreve başlamıştır. 1923 senesinde Lozan Barış Konferansı'nın ikinci bölümünde kâtiplik yapmıştır. Tevfik Kâmil Koperler uluslararası ilişkiler alanında da çalışmalara imza atmıştır. 1929 tarihli Türk-Rum Ahali Mübadelesi heyetinde başkanlık görevini yerine getirirken Mübadele çalışmalarında da görev almıştır. 1929'da Türk-Rum Ahali Mübadelesi Türk Heyeti Reisliği görevini yürüten Koperler, Mübadele çalışmalarında faaliyetlerde bulunmuştur. Daha sonraki senelerde 1931 tarihinde Sofya'da, 1934 tarihinde Madrid ve Lizbon'da son olarak 1939 senesinde Belgrad Büyükelçiliği görevinde bulunmuş ve 1964 senesinde vefat etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bk. Beral Alacı, "Atatürk'ün Diplomatlarından Tevfik Kâmil Koperler ve Madrid Elçiliği Dönemindeki Çalışmaları (1934-1938)", *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 51, 2021 s. 448-449.

⁵² Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, F. 30.10.0.0, K. 116, G. 810, Sıra 12.

⁵³ Önder Duman, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri (1923-1938)", *Bilgi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 45, 2008, s. 23-44.

⁵⁴ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, F. 30.10.0.0, K. 116, G. 810, Sıra 12; Hakan Mor, Sezgin Güçlüay, *a.g.e.*, s. 86.

bulunan her kavmi Türk olarak kabul doğru olmadığı gibi bilim dışı bir takım akıl yürütmelerden hareketle etnik gruplar hakkında yüzeysel ve kati hükümler de vermemek lazım gelir.

1936 tarihli Türkiye-Romanya arasında yapılan Nüfus Mübadelesi Antlaşması'nın sadece Müslüman Türkleri kapsaması, Gagavuzlardan bahsedilmemesi hususu da Koperler'in dikkatini çekmiştir. Atatürk'ün Gagavuzlara yönelik olumlu bir tavır içinde olduğunu düşünmesi sebebiyle Koperler'in özellikle İsmet İnönü'ye sunmak üzere hazırladığı 18.01.1936 tarihli rapora göre Tanrıöver'in kararlı çabalarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin bekası için tehlike oluşturduğunu ifade etmektedir. Koperler, yabancı araştırmalara dayanarak Ortodoksların Türk olarak kabul edilmesinin ayrıca anakronik bir davranış olduğuna inanmaktadır.⁵⁵

Genel itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında, 1934-1939 tarihleri arasında Madrid Büyükelçisi olarak görev yapan Tefik Kâmil Koperler'in,⁵⁶ bu görevi sırasında Ankara'da İsmet İnönü'ye 1936 tarihinde iki farklı rapor gönderdiğini söyleyebiliriz. Bu raporlarda Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver ve yazar Yaşar Nabi Nayır gibi aydınların Gagavuzların Türklüğünü ispatlamalarına ve Türkiye Cumhuriyeti'ne göç etmeleri düşüncelerine yönelik olarak yoğun eleştiriler ve itirazlar ortaya koymuştur. Ona göre ciddi bilimsel araştırmalar ortaya koyulmadan Gagavuzların Türk ilan edilmesi doğru olmadığı gibi geçmişten ders alınmadan Türkiye'ye olası bir Gagavuz göçünün düzenlenmesi Türkiye için siyasi istikrarsızlık yaratabilir. Raporlar incelendiklerinde, içeriklerine göre ortaya çıkan tematik unsurları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Nüfus Mübadelesi
Millî Birlik ve Beraberlik
Gagavuzların Türklük Meselesi
Ortodoks Mezhebi
Türkiye Cumhuriyeti'ne Göç Meselesi

Tablo 2: Raporların İçerikleri

Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Tefik Kâmil Koperler'in Gagavuzlarla İlgili Raporlarının Karşılaştırmalı Analizi

⁵⁵ Rukiye Saygılı, "Türk Vatandaşlık Siyasetini Yarım Kalan Bir Göç Hikâyesinden Değerlendirmek: Gagavuzlar ve Türk Kimliği", *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 18, 2022, s. 145.

⁵⁶ <https://madrid-be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, (31.01.2026 tarihinde erişildi).

Çalışmamızın bu bölümünde her iki büyükelçinin hazırlamış olduğu raporlardan hareketle bazı temalar ve temel öğelerden hareketle konuya yaklaşımları karşılaştırmalı olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Sosyal, kültürel, siyasi ve dinî anlamda büyükelçilerin Gagavuzlar hakkındaki düşünceleri ve birbirlerine olan yaklaşımları muhtelif cephelerden analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda “Gagavuzların Etnik Yapısı, Ana Yaklaşım, Politika Önerisi, Bilimsel Temel, Lozan Algısı, Azınlık Hukuku Yaklaşımı, Mübadele Tecrübesi, Din Kriteri” gibi başlıklar tema-öge olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen bu başlıklar altında aynı satırda Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Tefik Kâmil Koperler’in konuya ilişkin temel düşünceleri irdelenmiştir.⁵⁷

Tema/Öge	Hamdullah Suphi Tanrıöver	Tefik Kâmil Koperler
Dönem/Görev	1931-1944 arası Romanya Bükreş Büyükelçisi olarak Gagavuzlar üzerine ilgili bölgeleri doğrudan ziyaret ederek kapsamlı iki rapor hazırladı ve Mustafa Kemal Atatürk’e raporunu sundu.	1934-1939 arası Türkiye’nin Madrid Elçisiydi. Gagavuz meselesine dair özel yazışmalar ve raporlar hazırlayarak raporlarını İsmet İnönü’ye sundu.
Gagavuzların Etnik Yapısı	Gagavuzları dil, kültür ve fiziki özellikler açısından Türklerle benzer görerek onların Türk olduklarını ifade etti.	Gagavuzların “ <i>sadece dil benzerliği</i> ” üzerinden Türk olarak kabul edilmesini yetersiz ve hatalı bularak Türklüklerine Türk olarak kabul edilmelerine itiraz etti.
Ana Yaklaşım	Gagavuzları Türkiye ile kültürel bağ kurmaya ve Türkiye’ye yakınlaştırmayı hedefleyen olumlu bir yaklaşımla konuyu ele aldı. Raporlarında bu topluluğun Türkiye’nin millî birliğine ve	Gagavuzların Türklük meselesinin gereğinden fazla abartıldığını, bu sürecin bir nevi propagandaya dönüştürülmeye çalışıldığını belirtti. Gagavuzların Türkiye’ye olası

⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 47; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 49; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 57; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, F. 30.10.0.0, K. 116, G. 810, Sıra 12.

	kalkınmasına katkı sağlayabileceğini ifade etti.	göçleri konusunda dikkatli olunması gerektiğini söyledi.
Politika Önerisi	Gagavuzların Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmek için eğitim ve kültürel işbirliğinin artırılması gerektiğini savundu. Gagavuzların Anadolu'ya göç olasılığının değerlendirmesi gerektiğini belirtti.	Türkiye'nin Gagavuzlarla ilgili eylemlerden kaçınmasını önererek Gagavuzların Türkiye'ye olası göçünün ulusal birlik ve iç uyum açısından tehlikeli olacağını belirtti.
Bilimsel Temel	Gagavuzlara yönelik raporlarında doğrudan yapılan alan incelemeleri ve gözlemleri demografik, kültürel analizler aracılığıyla ilişkilendirerek bilimsel bir temele dayandırmaya çalıştı.	Gagavuzların Türk olduğu yönündeki iddiaların bilimsel verilere dayanmadığı, yüzeysel değerlendirmeler yapıldığı ve bunun da yanlış bir politika takip edilmesine neden olabileceğini savundu.
Lozan Algısı	Lozan Barış Antlaşması'na rağmen, kültürel bağların hukuk üstü bir "soydaşlık alanı" yarattığını düşündüğü için sınır ötesi Türkçe konuşan topluluklara yönelik inisiyatif alınabileceğini savundu.	Kendisi Lozan Barış Antlaşması ve Türk-Yunan Mübadele Komisyonunda da görev aldığı için Lozan Barış Antlaşması'nı kesin ve bağlayıcı bir hukuk rejimi olarak gördü. Dine dayalı Mübadele sistemini hatırlatarak, Ortodoks olan Gagavuzların "Türk" kabul edilmesinin Lozan mantığıyla çeliştiğini ifade etti.
Azınlık Hukuku Yaklaşımı	Gagavuzları, Romanya içinde Türk etnik yapısına dahil olarak kabul edip, Türkiye'nin eğitim ve kültür alanına entegre edilmesinin de uygun olacağını düşündü.	Gagavuzların Romanya vatandaşı ve Ortodoks olmaları sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin bu gruba doğrudan müdahalesinin devletlerarasında egemenlik ve azınlıklar hukuku sorunu yaratacağını iddia etti.
Mübadele Tecrübesi	Mübadele'yi tarihsel bir zorunluluk olarak kabul etti.	Gagavuz meselesine Türk-Yunan Devletleri arasında yapılan Mübadele'yi örnek göstererek:

		<i>“Eğer Türkiye’de yaşasaydılar, Ortodoks oldukları için her şekilde yine Yunanistan’a gönderileceklerdi.” Bu nedenle Türk kabul edilmelerinin hukukî olarak yanlış olacağını savundu.</i>
Din Kriteri	Osmanlı Devleti’nde farklı inançlara mensup insanların bir arada yaşayabildiği için inançtan ziyade önemli olanın dil ve kültür birliği olduğunu ifade etti.	Din faktörünün genç Cumhuriyet için önemli olduğunu, Cumhuriyet’in kurucu dinamiklerinin dine dayalı toplum üzerine kurulduğunu ifade etti.
Sonuç Olarak	Gagavuzların Türk olduğunu, Türkiye Cumhuriyeti’nin Gagavuzlarla kültürel bağlarını artırma yanlısı pozitif bir politika takip etmesi gerektiğine yönelik öneriler sundu.	Gagavuzların etnik yapısı ve Türkiye’ye olası göçleri noktasında, geçmişte yaşanan sorunların tekrar yaşanmaması adına realist, dikkatli ve temkinli bir dış politika yaklaşımını önerdi.

Sonuç

Sonuç olarak ifade edilmelidir ki her iki büyükelçinin Gagavuzlara yönelik eğilimlerini konu alan karşılaştırma tablosu ve yapılan analizler titizlikle incelendiğinde, her iki diplomatın da bu konuda temel farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. Hamdullah Suphi Tanrıöver, Türkiye Cumhuriyeti’nin Gagavuzlara yönelik aktif destek içeren bir kültür politikası izlenmesini doğru bulurken; Tevfik Kâmil Koperler ise Gagavuzlara yönelik daha temkinli, eleştirel ve risk odaklı bir duruş sergilemiştir. Bu görüş ve duruş farklılıkları Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin dış politikada takip edeceği temel yaklaşımlarda bir taraftan etnik yapı, dil, kültür ve diğer Türk topluluklara yaklaşımın nasıl gerçekleşeceği konusuyla diğer taraftan devletin temel çıkarlarının nasıl dengelenmesi gerektiğine dair son derece önemli bir sorunsal gün yüzüne çıkarmıştır. Bu farklı bakış açıları her iki büyükelçinin de devlet için en iyi olan seçeneği hayata geçirmeye çalıştıkları konusunda hiçbir tereddüt yoktur. Ancak bir taraftan Türkiye’nin çevresindeki Türk kökenli topluluklara yönelik politika geliştirmesi tarihi bir sorumlulukken diğer taraftan sağlam temellere dayandırılmaya çalışılan dış politika ilkelerinin zedelenmemesi gerekmektedir. Çünkü artık Osmanlı Devleti yıkılmış ve özellikle Balkan coğrafyasında birçok Türk kökenli halk yeni kurulan devletlerin sınırları içerisinde kalmıştır. Dolayısıyla bu unsurlara yönelik ortaya koyulacak her türlü eylem aynı zamanda bir başka ülkenin iç işlerine karışma durumunu ortaya çıkarabilecektir. Bu nedenle bu çeşit

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

konularda eylem ortaya koyulurken son derece soğukkanlı ve titiz hareket etmek bir seçenek değil, zorunluluktur.

Ortaya koyduğumuz bu inceleme neticesinde Hamdullah Suphi Tanrıöver'in daha çok milliyetçi duygular temelinde konuya kültürel temelli yaklaştığını; Tevfik Kâmil Koperler'in ise yakın geçmişte Türkiye'de yaşanan siyasi ve askerî gelişmelerden hareketle gelecekte ortaya çıkabilecek sorunları da öngörerek daha realist bir tavırla yaklaştığını belirtebiliriz. Hamdullah Suphi Tanrıöver'e göre Türklük duygusu ve davası yeri geldiğinde Lozan Barış Antlaşması ve Mübadele sürecinde yaşananların üstünde bir konuma sahip olmalıdır. Tevfik Kâmil Koperler'e göre çok sancılı süreçlerden sonra kurulan yeni Türk devleti için hukuk, toplumsal barış, birlik ve beraberlik her şeyden daha önemli ve önceliklidir. Bunları bozma ihtimali olan her türlü eylemden olabildiğince uzak durmak yaşanan acı tecrübelerden çıkartılacak bir derstir.

Tanrıöver'in raporlarında Gagavuzların Türk kimliği ve kültürel aidiyetleri ön plana çıkarılarak idealist ve milliyetçi bir yaklaşım benimsendiği görülmüştür. Buna karşın Koperler'in değerlendirmeleri, dönemin siyasal koşulları ve bölgesel gerçeklikleri dikkate alan daha pragmatik ve temkinli bir perspektif sunmaktadır. Bu farklılıklar, erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin Gagavuzlara yönelik politikalarının homojen olmadığını, aksine kültürel idealler ile siyasi gerçekçilik arasında şekillendiğini göstermektedir. Her iki rapor da Türkiye-Gagavuzya ilişkilerinin tarihsel arka planını anlamak açısından önemli veriler sunmakta, bu alanda ortaya koyulacak bilimsel çalışmalar için karşılaştırmalı ve çok boyutlu bir bakış açısı kazandırmaktadır. Dolayısıyla her iki rapor da Cumhuriyet döneminin sonraki devreleri için ilgili konuda rehberlik etmiştir.

II. Dünya Savaşı, Türkiye-Gagavuzya ilişkilerini bir dönem askıya almış olsa da 1994'te Gagavuzların Moldova Cumhuriyeti'ne bağlı bir şekilde "*Gagavuz Yeri*" isimli özerk bir devlet yapılanmasına gitmesinden sonra Türkiye Cumhuriyeti devletiyle kültürel ilişkilerini hızlı bir biçimde geliştirmiştir. Günümüzde TİKA gibi kuruluşlar aracılığıyla Türkiye Cumhuriyeti ile Gagavuz Yeri Özerk Devleti arasında siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitim alanlarında işbirliği hızla devam etmektedir. Gagavuz Yeri Özerk Devleti üst düzey yöneticileri neredeyse her yıl Türkiye'ye resmî ziyaretler tertip etmektedirler. Bu durum Gagavuzların, Türkiye'ye son derece pozitif bir yaklaşım gösterdiğinin somut bir kanıtıdır. Dolayısıyla Türk kökenli devlet ya da grupların aynı devlet çatısı altında yaşaması hayafı bir mesele değildir. Önemli olan benzer kültürel kodlar üzerinden ortak projelerde işbirliği yapabilme kültürünü geliştirebilmektir. Birbirini iyi tanıyan, bölgesel ve küresel politikalarda birbirine yakın eğilimler içerisinde olan, kültürel ve ekonomik politikalarda ortak hareket edebilen Türk kökenli devlet ya da grupların birbirlerine entegre olmaları her geçen gün daha da zorlaşan günümüz dünya siyasi konjonktüründe daha fazla önemsenmesi gereken bir husustur. "*Dilde, fikirde ve işte birlik*" düsturu Türk dünyası adına 21. yüzyılda da takip edilmesi gereken bir kılavuzdur.

Mustafa Kemal Atatürk'e ait iki veciz ifade bulunmaktadır: "*Ne mutlu Türküm diyene*" ve "*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına Türk milleti denir.*" Bu iki veciz ifadenin de kültürel manada ortak bir noktası bulunmaktadır. Türklük, bir duyuş, bir benimseyiş, bir kültür

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

modeli, etnik ve dinî köken gözetmeksizin Türk kavramı etrafında kitlelerin sıkı sıkıya bağlılığını ifade eder. Modern Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Atatürk, Türklük kavramına ırkî bir temelde değil ortak ülkü ve bir arada yaşama düşüncesi temelinde yaklaşır. Dolayısıyla Türk ya da Türklük bir ırk mevhumu değil kültürel bir kavramdır. Dini, dili, etnik grubu ve kökenine bakılmaksızın “*ben Türküm ve Türk kültürüne tabiyim*” diyen herkes Türk’tür. Meseleye bu cepheden yaklaşıldığında rahatlıkla ifade edilebilir ki Gagavuzlar bir Türk kavmidir. Çünkü her şeyden önce Gagavuz kültür coğrafyası kendisini Türk olarak kabul etmekte ve bunu güçlü bir şekilde ifade etmektedir. Bugüne kadar Gagavuzya’da yerinden gözlem ve inceleme yöntemiyle hazırlanan birçok kitap, makale, bildiri, röportaj ve belgesel vb. türünde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalara katılmış hemen hemen bütün Gagavuzya halkı kendilerini Türk olarak kabul ettiklerini ve Türkiye’ye yönelik güçlü bir sevgi duygusu beslediklerini beyan etmişlerdir. Dolayısıyla Atatürk’ün ortaya koyduğu Türklük tanımı ile Gagavuzların yaklaşımlarının birbirlerine entegre olduklarını belirtebiliriz.

Genel itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında, erken Cumhuriyet döneminin önemli kültür adamlarından Hamdullah Suphi Tanrıöver’in kaleme almış olduğu raporlar da bu istikamette güçlü bilgi ve yorumları bünyesinde barındırmaktadır. Bu raporlara karşı Tevfik Kâmil Koperler’in hazırlamış olduğu iki rapor ise I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele’den çıkmış, Lozan Barış Antlaşması’nı imzalamak suretiyle barış devresine girmiş olan Türkiye’nin uluslararası arenada etnik gruplar ve yabancı bir ülkenin iç işlerine müdahale etme girişiminde dolayı başını ağrıtabilecek yeni bir hadiseyle karşılaşmasını istememesinden dolayı ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

a) Arşiv Kaynakları

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhuriyet Arşivi, F. 30.10.0.0, K. 116, G. 810, Sıra 12.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 45.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 47.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 48.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 49.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 57.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi, F. 568, K. 38990, G. 158500, Sıra 67.

b) Kitaplar

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

Altınkaynak, Erdoğan, “Gagavuzlar”, *Uzaklarda Bir Yerde: Müslüman Olmayan Türkler*, (ed.) F. Rezzan Ünalp, Yakın Yayınları, Ankara, 2025.

Erendor, Metin, *Gagavuz Türkleri Gök-Oğuzlar*, Bilge Oğuz Yayınları, İstanbul, 2021.

Mor, Hakan; Sezgin Güçlüay, *Gagavuzlar Kültürel Direncin Var Ettiği Türk Topluluğu*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2025.

Toros, Taha. *Mazi Cenneti*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

c) Makaleler

Alacı, Beral, “Atatürk’ün Diplomatlarından Tefik Kamil Koperler ve Madrid Elçiliği Dönemindeki Çalışmaları (1934-1938)”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 51, 2021, ss. 446-464.

Anzerlioğlu, Yonca, “Bükreş Büyükelçisi Hamdullah Suphi ve Gagavuz Türkleri”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 39, 2006, ss. 31-51.

Dağıstan, Adil, “Hamdullah Suphi’nin Romanya Büyükelçiliği ve Gagavuz Türkleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt18, Sayı 54, ss. 815-828.

Duman, Önder, “Atatürk Döneminde Romanya’dan Türk Göçleri (1923-1938)”, *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 45, 2008, ss. 23-44.

Duman, Melih, “Hamdullah Suphi Tanrıöver’in Raporları Doğrultusunda Romanya’daki Siyasi Gelişmeler ve Türkiye-Romanya İlişkileri (1931-1944)”, *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2021, ss. 425-462.

Karpat, Kemal “Gagavuzlar”, *Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 13, ss. 288-291.

Saygılı, Rukiye, “Türk Vatandaşlık Siyasetini Yarım Kalan Bir Göç Hikâyesinden Değerlendirmek: Gagavuzlar ve Türk Kimliği”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 18, 2022, ss.131-154.

Ulutaş, Selcen Özyurt, “Bir Diplomatın Gayri Resmî Mücadelesi: Hamdullah Suphi’nin Bilinmeyen Gagavuz Müdafaası”, Cilt 2, Sayı 72, *Tarih Dergisi*, 2020, ss.187-206.

Yavuz, Nuri. “Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Gagavuzlar”, *Akademik Bakış Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, 2010, ss.177-184.

d) Tezler

Uslu, Ahmet, “Gagavuzların Tarihsel Gelişimi, Kültürel Dinamikleri ve Modern Toplum Yapısının Çok Boyutlu Analizi”, *Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2025.

e) İnternet Kaynakları

Journal of Anglo-Turkish Relations / Volume 7 Number 2 June 2026

Mehmet Ragıp (İlseven), Ayrıntılı bilgi için bk. <https://kostence-bk.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, (30.01.2026 tarihinde erişildi).

[https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/542/Hamdullah_Suphi_Tanr%C4%B1%C3%B6ver_\(1885-1966\)](https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/542/Hamdullah_Suphi_Tanr%C4%B1%C3%B6ver_(1885-1966)), (30.01.2026 tarihinde erişildi).

<https://www.gagauzya.com/gagauzya-tarihi> (02.02.2026 tarihinde erişildi).

<https://madrid-be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, (31.01.2026 tarihinde erişildi).

https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc076/kanuntbmmc076/kanuntbmmc07603900.pdf (30.01.2026 tarihinde erişildi).

Ulutaş, Selcen Özyurt “Gagavuz Türkleri”, *Türk Dünyası Ansiklopedisi*, Atatürk Araştırma Merkezi, <https://turkdunyasiensiklopedisi.gov.tr/detay/8082/Gagauz-T%C3%BCrkleri> (02.02.2026 tarihinde erişildi).